THE MYTH AND LITERATURE: THE LEGEND

Alina Luciana OLTEAN
"Petru Maior" University of Târgu-Mureş

Abstract: The man has always felt the need to provide a sense of natural phenomns that have conditioned existence. Interpreted them, gave them a name and found an explanation. The myths, legends and fairy tales, which formed a link between man, nature and its relationship with unexplained phenomens it"s been often considered magical. Our history has plenty of heroic deeds, our beautiful country are large, our habits are quite picturesque and poetic, so that we can find in ouri writing ".

Keyword: myth, legend,history, literature, magical

Omul a simțit mereu nevoia să ofere un sens fenomenelor naturale care i-au condiționat existenta. Le-a interpretat, le-a dat un nume si le-a găsit o explicație. Astfel au luat naștere miturile, legendele si basmele, care au format o legătura între om, relațiile sale cu natura si fenomenele inexplicabile, considerate deseori magice. „Traducțiile nu fac o literatură. Noi vom progoni cât vom putea această manie ucigătoare a gustului original, însușirea cea mai prețioasă a unei literaturi. Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre țări sunt destul de mari, obiceiurile noastre sunt destul de pitorești și de poetice, pentru ca să putem găsi și la noi sujeturi de scris".[1]

Problema anterioritații relative a poveștii, a legendei sau miturilor este una din cele mai discutate în cursul secolului al XIX-lea. Mult timp, s-a admis că la origine a fost mitul, că legenda a fost o deformare a acestuia, confirmată prin poveste. „Este evident că povestirea înseamnă mai degrabă o recreare populară, iar literatura scrisă, una a minorității cultivate. Or, de multe ori, de exemplu la greci, persani sau hinduși, literatura conține și mitologia, în sens de culegere de mituri și de legende transmise prin scris."[2]

Termenul de mit provine din cuvântul francez „mythe" și din cuvântul neogrecesc „mythos", care înseamnă povestire sau legendă. Este un concept polisemantic. Mircea Eliade a analizat variate înfățișări ale acestuia „Mitul povestește o istorie sacră; el relatează un eveniment care a avut loc în timpul primordial, timpul începuturilor. „Mitul relatează o întâmplare sacră, adică un eveniment primordial care s-a petrecut la începuturile Timpului. Relatarea unei întâmplări sacre echivalează însă cu dezvăluirea unui mister, pentru că personajele mitului nu sunt ființe umane, ci zei sau Eroi civilizatori, așa că gestele lor sunt asemenea unor taine, pe care omul nu le-ar fi putut cunoaște dacă nu i-ar fi fost dezvăluite. Mitul este deci povestea a ceea ce s-a petrecut in illo tempore, relatarea a ceea ce zeii sau ființele divine au făcut la începuturile Timpului."[3] Altfel zis, mitul povestește cum, mulțumită isprăvilor ființelor supranaturale, o realitate s-a născut, fie că e vorba de realitatea totală, Cosmosul, sau numai de un fragment: o insulă, o specie vegetală, o comportare umană, o instituție. E așadar întotdeauna povestea unei faceri: ni se povestește cum ceva a fost produs, a început să fie. Fiind considerat adevărat mitul avea cu precădere o funcție inițiatică, conținutul său fiind sacru, exemplar și semnificativ. Basmul, în schimb este o degradare a sacrului sau poate un dublet facil al mitului și al ritualului de inițiere. El repetă pe un alt plan

[1] Mihail, Kogălniceanu, Introducție la Dacia literară, 1840
[2] Arnold van Gennep,Formarea legendelor, trad. Lucia Berdan, Crina Ioana Berdan, Editura Polirom, Iași, 1997, p.44
[3] Mircea Eliade, Sacrul și profanul, Editura Humanitas, București, 2007,p.73

BDD-A22079 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:26 UTC)

și cu alte mijloace scenariul exemplar de inițiere, prelungește inițierea la nivelul imaginarului. Această degradare nu a fost însă ireversibilă. În Evul Mediu, se poate vorbi chiar de o constantă nostalgie a „întoarcerii la origini", toate grupurile sociale adoptând un mit al originii, al condiției sau vocației, în fond, un model exemplar considerat demn de a fi cunoscut și urmat. Acesta este și momentul genezei baladei despre Meșterul Manole. De altfel, multe simboluri și mituri vor fi redescoperite prin intermediul operelor literare. Mitul nu vorbește decât despre ceea ce s-a întâmplat realmente, despre ceea ce s-a întâmplat pe deplin. Personajele miturilor sunt ființe supranaturale."[4] În accepția lui Mircea Eliade, mitul povestește o istorie sacră; el relatează un eveniment care a avut loc în timpul primordial, în timpul fabulos al „începuturilor". general miturile s-au transmis diferitelor popoare prin tradiție orală sau fragmentar ca părți ale unor opere literare culte. Putem aminti Epopeea lui Ghilgameș la asiro-babilonieni, Mahabharata și Ramayana la indieni, Iliada și Odiseea de Homer, Teogonia lui Hesion la greci, Eneida lui Vergiliu la romani, Vechiul Testament în literatura ebraică, etc.

În limba latină termenul de „legendae" înseamnă poveste sfântă, narațiune în care se povestesc viețile sfinților, ale eroilor mitici sau mitizați. Legenda e definită ca specie a literaturii populare, în versuri, dar mai ales în proză redusă ca dimensiune în care prin evenimente miraculoase sau chiar fantastice tinde să dea o explicație cauzată unor fenomene, întâmplări, caracteristici ale plantelor, animalelor, omului, etc. Elementele fantastice și miraculoase din legende sunt axate pe fondul real al unor întâmplări istorice sau pe miezul imaginar al unei întâmplări mistice. Legendele nu erau considerate ficțiuni ca basmele ci erau crezute ca adevăruri suficiente de natură cvasiștiințifică pentru înțelegerea și explicația fenomenelor naturale și sociale.

„Narațiunea de orice fel (mitul, legenda, basmul, cântecul epic) este un exercițiu al memoriei colective, iar acest exercițiu se săvârșește la modul prezent, adică în fața unui public avid de cunoaștere și după regulile stricte ale ritualului specific acestui mod de expunere. El este astfel structurat, încât să îmbine informația minimă, dar de interes general, de aceea transpusă în tipare convenționale, cu emoție și cu fantezie inventivă."[5] Pentru a înţelege lumea în care trăieşte, pentru a se familiariza cu ea, omul îşi construieşte un model al acesteia, un dublet fictiv compus din elemente înzestrate cu semnificaţii multiple. Universul fizic este preluat de universul mental şi restructurat, pentru ca mai apoi lumea să devină copia extinsă a microuniversului uman. Clasarea valorică a elementelor se face pe principii dualiste: Fârtate/Nefârtate, binecuvântat/blestemat, erou/antierou etc. Totul capătă consistenţă prin organizarea în structuri ale imaginarului, locurile intangibile fiind trecute pe harta narativă şi populate. Absorbţia informaţiilor contextuale presupune selecţia, prelucrarea şi reconfigurarea istoriei iniţiale şi transformarea ei într-o poveste generică. Oricum, manifestarea discursivă de suprafaţă se găseşte la întâlnirea a două falii temporale - acum şi atunci -, cu profunde implicaţii mentalitare şi naratologice; legenda se pretează la fel de bine interpretării în cheie filozofică sau psihologică.

„Termenul de *legendă* este de proveniență cultă și a fost introdus în secolul al XIII-lea de Iacobus de Voragine în *Legenda aurea*. În cultura românească a fost adoptat în secolul trecut, confundat uneori cu termenul de basm cuprinse cu genericul poveste".[6] Legenda este urmaşa de fapt a mitului, basmul vine să reîntregească atmosfera fantastică nu prin proiecţia supranaturalului în real ci, prin alternanţa acestora, luându-şi drept model întemeietor ritualul. Asistăm la preluarea motivelor de către unele teme populare, rezultând creaţii tradiţionale,

[4] Mircea Eliade, Aspecte ale mitului, Editura Univers, București, 1978, pag.5-6
[5] Arnold van Gennep,Formarea legendelor, trad. Lucia Berdan, Crina Ioana Berdan, Editura Polirom, Iași, 1997,p.5

[6] Ovidiu Bârlea, Folclorul românesc, Editura Minerva, București, 1981, p.45

BDD-A22079 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:26 UTC)

care vor fi, la rândul lor, prelucrate prin basme. Trecerea de la mit la folclor s-a efectuat prin demitizare, creaţiile epice folclorice au preluat numeroase valori. Basmele prezintă absurdul indus de mit în formula iniţială şi cea finală. Eroii basmelor sunt cei care reflectă trăsăturile eroului mitic.

În general legendele transmit informaţii despre momentele şi împrejurările în care a luat naştere o cetate, un oraş, o vieţuitoare sau o plantă, despre evenimente istorice deosebite ori despre fapte ieşite din comun ale unor personalităţi, fapte care au căpătat „aură de legendă". Din diferite motive s-au ţesut adevărate legende în jurul unor personalităţi ca: Alexandru Macedon, Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, Dragoş Vodă, Vlad Ţepeş, etc. Mult timp legendele au circulat pe cale orală, apoi scriitorii l-au preluat amplificând singurele de adevăr şi au creat legenda cultă.

Problematica abordată e diversă. Ea are o sferă de cuprindere foarte largă, de la elemente cosmice şi sociale la tradiţii şi nivele de civilizaţie, de la forme de cultură şi evenimente istorice la credinţe şi virtuţi general umane. Temele cele mai frecvente sunt: dragostea pentru vatra strămoşească, prietenia, sentimentul iubirii, sacrificiul pentru binele celorlalţi, admiraţia şi preţuirea marilor personalităţi pentru faptele lor exemplare. De orice fel ar fi, legenda se deosebeşte de basm şi mit prin destinaţia sa explicativă. Ea individualizează sau localizează un fapt, care contribuie la precizarea unei origini: originea unei construcţii, a particularităţilor unei persoane, forme de relief, stânci, izvoare sau a unor obiceiuri populare. Dimpotrivă, acţiunea basmului sau a mitului se plasează oriunde, ea păstrând un caracter vag cu privire la spaţiul şi timpul celor povestite.„În epoca noastră apărut o mare pasiune pentru poezia populară. Deosebirea dintre poezia populară şi cea cultă este confirmată odată pentru totdeauna la toate popoarele şi în toate regiunile, semnificând că în genul epic faptele şi istoriile trezesc un ecou menit să aibă larg răsunet şi să pătrundă în popor cu voia sau fără voia acestuia, fără a întâmpina greutăţi, atât de pur, atât de inocent, atât de fidel sunt reţinute faptele, istoriile, doar de dragul lor, reprezentând un preţios bun colectiv din care se împărtăşeşte fiecare; spre deosebire de poezia cultă care tinde să exprime o singură fiinţă omenească ce îşi dezvăluie sufletul, îşi răspândeşte în lume părerea şi experienţa despre universul vieţii, fără a fi pretutindeni înţeleasă sau fără a vrea să se facă înţeleasă de oricine".[7]

Literatura română e bogată în legende populare şi culte, multe dintre ele cu subiecte religioase, istorice şi geografice. În literatura română legenda istorică a fost impusă de Dimitrie Bolintineanu. Volumul său Legende istorice aduce în scenă personalităţi precum: Mircea cel Bătrân, Ştefan cel Mare, Vlad Ţepeş, Neagoe Basarab, Petru Rareş, Mihai Viteazul,etc. În literatura română contemporană s-a continuat tradiţia cultivării acestei specii în special a legendei istorice şi geografice. Legătura dintre mit şi literatură e pe planul „existenţei" spirituale, datorită căruia omenirea a ajuns la conştiinţa identităţii de sine, delimitându-se de natură.

Mircea Eliade susţine că în civilizaţiile primitive „mitul exprimă, scoate în relief şi codifică credinţele."[8] În compoziţia unui mit intră un mister genetic, un adevăr aprioric şi o tehnică a povestirii orale, fapt ce îl dovedesc toate operele literare care au la bază un mit indiferent care ar fi acela.

Pentru Claude Levy-Strauss, mitul „este produsul imaginaţiei creatoare a omului primitiv, a cărui gândire sălbatică îşi construieşte modele logice de cunoaştere şi de integrare prin cunoaştere în viaţa naturii."[9]

Călinescu împarte miturile româneşti în patru tipuri fundamentale:

-mitul Zburătorului-mitul erotic

[7] Iacob şi Wilhelm Grimm, Idei despre raportul dintre legendă, poezie şi istorie,1808
[8] Mircea Eliade, Aspecte ale mitului, Ed.Humanitas, 1999, Bucureşti, p.13
[9] Claude Levi-Strauss ,Antropologie culturală, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1988, p.28

BDD-A22079 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:26 UTC)

-mitul Traian și Dochia-mitul etnogenezei românilor
-mitul Meșterul Manole-mitul estetic
-mitul Mioriței-mitul existenței pastorale.[10]

Stabilite de G. Călinescu miturile fundamentale sunt analizate din perspectiva istoriei literare, după preferințele scriitorilor și ale filozofilor și în funcție și de epocă. Ceea ce e era fundamental în contextul cultural românesc al sec. al XIX-leași începp. sec.al XX-lea devine secundar spre sfârșitul lui și începutul secolului XX.

Iulian Boldea face un studiu despre cartea lui Silviu Angelescu[11]unde se creează un paralelism între mit ca o expresie a unei valori și experiențe religioase și literatură ca expresie a unei valori estetice, ca atare echilirul social va fi rupt și nu va fi refăcut cele două concepte sunt astfel opuse.

Georges Dumezil la începutul lucrării sale *Mit și epopee* recunoaște că astăzi noi nu ne cunoaștem miturile decât prin intermediul literaturii. Raporturile literaturii cu mitul sunt destul de complexe: literatura împrumută, asimilează,transformă, dar și creează mituri.Preluat de literatură, mitul se regăsește la baza tuturor marilor teme ale literaturii, care nu fac decât să dezvolte, cu posibilitățiile ce-i sunt proprii, meditația asupra experiențelor umane: „ pentrua obține o anumită viziune și efectul estetic corespunzător, literatura împrumută tipuri de personaje, teme, motive, imagini, simboluri proprii mitului, împrumută o dată cu acestea, ceva din dimensiunea sacrului acreditat de mit”.[12]

În literatură, mitul ține de o istorie cristalizată, de obicei, într-o imagine prestigioasă și exemplară, deoarece rezumă spiritul cel mai profund al unei culturi. Gândirea mitică e una arhetipală, operează cu arhetipuri sau prototipuri, orice povestire, orice imagine descinde dintr-un arhetip. Conceptul de arhetip a fost creat de Platon și înseamnă primordial, originar. Mitul este o imagine artistică multidimensională.

Bibliografie:

***_Legende populare românești_, Editura pentru literatură, București, 1966
Angelescu, Silviu, *Mit și literatură*, București, Ed. Univers, 1999
Bârlea, Ovidiu, *Folclorul românesc*, I, Editura Minerva, București, 1981
Benoist, Luc, *Semne, simboluri şi mituri*, Editura Humanitas, București, 1995
Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până astăzi*, Ed.Minerva, București, 1982,
Gennep, Arnold van, *Formarea legendelor*, trad. Lucia Berdan, Crina Ioana Berdan, Editura Polirom, Iași, 1997
Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, Editura Univers, București, 1978
Eliade, Mircea, *Sacrul și profanul*,Editura Humanitas, București, 2007
Levi-Strauss , Claude, *Antropologie culturală*, Ed. Meridiane, București, 1988,
Perian, Gheorghe, *Literatura în schimbare*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2010

[10] G.Călinescu, Istoria literaturii române de la origini până astăzi, Ed.Minerva, București, 1982, p.56
[11] Iulian Boldea, în Concepte și imagini critice(Silviu Angelescu,Portret literar),în rev.„Apostrof”, Anul XXIV, 2013, Nr.4(275)
[12] Silviu Angelescu, Mit și literatură, București, Ed. Univers, 1999, p.32

BDD-A22079 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:26 UTC)